

CONSULTATIEREACTIE

Actualisatie NBA-Handreiking 1144

Uitvoeringskosten, kostenverantwoording en de betekenis van onafhankelijke benchmarking

Aan	Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA)
Van	Eric Veldpaus RA
Organisatie	Institutional Benchmarking Institute B.V. (IBI)
Datum	2 september 2026
Publicatie	Deze reactie mag [wel / niet] op de website van de NBA worden gepubliceerd.

Onderwerp van de reactie

Het expliciet verbinden van correcte en vergelijkbare informatie over uitvoeringskosten met bestuurlijke verantwoording, governance en de werkzaamheden van de externe accountant en interne auditfunctie, zonder benchmarking tot zelfstandig assurance-object te maken.

Samenvatting en verzoek aan de NBA

De geactualiseerde Handreiking 1144 behandelt de gevolgen van de Wet toekomst pensioenen (Wtp), de rapportage na transitie, datakwaliteit, DORA en SFDR.

Uitvoeringskosten en de verantwoording daarover verdienen daarnaast expliciete aandacht. Onder de Wtp zijn kosten niet alleen een post in de financiële verslaggeving; zij werken rechtstreeks door in de voor deelnemers bestemde pensioenvermogens en vormen een belangrijk onderwerp van bestuurlijke monitoring, jaarlijkse evaluatie en verantwoording.

Voor uitvoeringskosten bestaat een samenhangend normenkader. De Pensioenwet en onderliggende regelgeving bevatten openbaarmakingsvoorschriften. RJ 610 vormt het sectorspecifieke verslaggevingskader. De Aanbevelingen Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie bevorderen uniforme definities, vergelijkbaarheid en het in perspectief plaatsen van kosten en vallen onder een comply-or-explain-benadering. Code Pensioenfondsen 2024, norm 6, verlangt een visie op kwaliteit en het bijbehorende kostenniveau en jaarlijkse monitoring en evaluatie daarvan.

De AFM heeft op 1 april 2021 vastgesteld dat veel pensioenfondsen niet correct of onvoldoende verklarend rapporteerden. Tegelijk benadrukte de AFM dat bovengemiddelde kosten goede redenen kunnen hebben, bijvoorbeeld een hoger serviceniveau. Dat onderstreept waarom kale kostenranglijsten tekortschieten: beoordeling vraagt context, verklarende factoren en inzicht in wat tegenover de kosten staat.

Daarbij heeft de Wtp de positie van het verantwoordingsorgaan (VO) en belanghebbendenorgaan (BO) nadrukkelijk versterkt. Door het unaniem aangenomen amendement-Van Beukering-Huijbregts/Ceder moet hun oordeel in ieder geval een oordeel over de gemaakte uitvoeringskosten omvatten. Het oordeel en de reactie van het bestuur worden in het bestuursverslag opgenomen. Voor een betekenisvol oordeel hebben VO en BO daarom een deugdelijke informatiegrondslag nodig: correcte cijfers, vergelijkbaarheid, verklarende factoren en inzicht in de relatie tussen kosten, kwaliteit en beleidskeuzes.

Het verzoek aan de NBA is daarom om in Handreiking 1144:

- uitvoeringskosten en kostenverantwoording als relevant thema in de verslaggevings- en governanceketen te benoemen;
- de samenhang tussen wet- en regelgeving, RJ 610, de Aanbevelingen Uitvoeringskosten en Code Pensioenfondsen te duiden, met behoud van het verschil in juridische status;
- te verduidelijken dat onafhankelijke benchmarkinformatie volgens de Aanbevelingen uitvoeringskosten (kosten in context) voor het bestuur en/of governance-organen zoals VO/BO informatie is voor professionele oordeelsvorming van de uitvoeringskosten.
- duidelijk te maken dat de accountant niet oordeelt of een fonds 'duur' of 'goedkoop' is en dat benchmarking niet automatisch een assurance-object is;
- in de themalist vragen op te nemen over de wijze waarop het bestuur kosten monitort, vergelijkt, verklaart en vóór en na invaren evalueert.

1. Aanleiding en afbakening

Met belangstelling heb ik kennisgenomen van het consultatiedocument van 21 juli 2026. De actualisatie sluit aan op de nieuwe en gewijzigde werkzaamheden van externe accountants en interne auditors bij de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel en bij rapportage onder dat stelsel. De handreiking is volgens het consultatiedocument bijgewerkt naar de stand van wet- en regelgeving op 1 april 2026.

Deze reactie richt zich op één afgebakend onderwerp: *de verantwoording over uitvoeringskosten* en de mogelijke betekenis van onafhankelijke benchmarking binnen de informatieomgeving van bestuur, verantwoordingsorgaan of belanghebbendenorgaan, intern toezicht, interne auditfunctie en externe accountant.

Met de Wet toekomst pensioenen neemt het belang van een zorgvuldige kostenverantwoording verder toe. In het nieuwe pensioenstelsel worden kosten veel directer zichtbaar in relatie tot het voor de deelnemer persoonlijk gereserveerde pensioenvermogen. Kosten die aan deelnemers worden toegerekend, werken door in de ontwikkeling van dat vermogen en daarmee uiteindelijk in het pensioenresultaat.

Voor deelnemers wordt daardoor veel zichtbaarder wat de uitvoering van hun pensioen kost. Die grotere transparantie is belangrijk, maar maakt tegelijkertijd een goede uitleg noodzakelijk. Een deelnemer die uitsluitend ziet welk bedrag aan kosten ten laste van zijn of haar pensioenvermogen komt, kan zonder verdere context moeilijk beoordelen of dat kostenniveau hoog of laag, passend of niet passend is.

Juist onder de Wtp is daarom niet alleen kostentransparantie, maar ook kostenverantwoording essentieel. Het pensioenfonds moet kunnen uitleggen waardoor de kosten worden veroorzaakt, welke beleidskeuzes daaraan ten grondslag liggen en wat de deelnemer daarvoor terugkrijgt in termen van onder meer dienstverlening, kwaliteit, risicobeheersing en rendement. Meer kostentransparantie onder de Wtp vraagt niet om minder, maar juist om méér context.

Wanneer een pensioenfonds uitsluitend de voorgeschreven kostenkengetallen rapporteert in het jaarverslag maar onvoldoende inzicht geeft in de ontwikkeling van de kosten, de onderliggende beleidskeuzes, de verklarende factoren en de verhouding tot vergelijkbare pensioenfondsen, kunnen op zichzelf juiste cijfers toch een onvolledige of onjuiste voorstelling van zaken geven. Juist van het pensioenfonds zelf mag worden verwacht dat het voorkomt dat deelnemers en andere belanghebbenden op basis van geïsoleerde kostencijfers verkeerde conclusies trekken.

Gedegen benchmarking biedt daarvoor een passend en naar mijn mening noodzakelijk bestuurlijk referentiekader. Het maakt zichtbaar hoe het kostenniveau zich verhoudt tot vergelijkbare pensioenfondsen, welke factoren verschillen verklaren en wat daar in termen van kwaliteit, dienstverlening, risico en rendement tegenover staat. Meer kostentransparantie onder de Wtp vraagt niet om minder, maar juist om méér context.

Ook in de media worden pensioenfondsen regelmatig gerangschikt op basis van de hoogste en laagste uitvoeringskosten. Wanneer deze kosten zonder de noodzakelijke context worden gepresenteerd – zoals verschillen in schaal, complexiteit, serviceniveau, beleggingsbeleid, risico en rendement – ontstaat een onvolledig en mogelijk misleidend beeld van de prestaties van pensioenfondsen. Dit beeld werkt rechtstreeks door naar deelnemers, die daardoor ten onrechte de indruk kunnen krijgen dat een pensioenfonds met lage kosten per definitie goed en een pensioenfonds met hogere kosten per definitie slecht presteert.

Een zorgvuldige verantwoording van uitvoeringskosten is daarmee niet alleen van belang voor het individuele pensioenfonds, maar ook voor het vertrouwen in de pensioensector als geheel.

In de praktijk constateert IBI dat de toelichting op kostenverschillen in het verslag van het bestuur als onderdeel van het jaarverslag niet altijd voldoende inzicht geeft in de factoren die deze verschillen daadwerkelijk verklaren. Daardoor bestaat het risico dat kostencijfers op zichzelf worden beoordeeld en in publieke en maatschappelijke discussies een beeld ontstaat dat onvoldoende recht doet aan de onderliggende beleidskeuzes en prestaties.

Een consistente en gedegen benchmark kan bijdragen aan een betere onderbouwing van deze toelichting. Daarmee ondersteunt benchmarking niet alleen de oordeelsvorming door bestuur, VO/BO en intern toezicht, maar draagt zij ook bij aan een evenwichtiger en beter onderbouwde maatschappelijke verantwoording over uitvoeringskosten.

Het voorstel is nadrukkelijk niet om:

- de accountant te laten oordelen of een pensioenfonds te hoge kosten heeft;
- benchmarking als verplichte afzonderlijke controleopdracht of assurance-object te introduceren;
- zelfregulering zonder meer gelijk te stellen aan wet- of regelgeving.

Het voorstel is wel om de accountant en interne auditor bewust te maken van de betekenis die betrouwbare, vergelijkbare en contextuele kosteninformatie kan hebben wanneer het bestuur deze gebruikt voor beleid, jaarverslaggeving en verantwoording.

2. Waarom uitvoeringskosten onder de Wtp aan belang winnen

De Wtp verandert de pensioenovereenkomst, de administratie, de vermogensverdeling, deelnemerscommunicatie en de wijze waarop resultaten en kosten hun weerslag vinden in pensioenvermogens. De transitie brengt bovendien tijdelijke en structurele kosten mee op het gebied van administratie, IT, communicatie, datakwaliteit, governance, vermogensbeheer en uitbesteding.

Daarmee ontstaan ten minste drie verantwoordingsvragen:

1. Zijn de gerapporteerde pensioenbeheer-, vermogensbeheer- en transactiekosten volledig, juist geclassificeerd en onderling vergelijkbaar en op de juiste wijze toegelicht in het jaarverslag?

In de Code pensioenfondsen is opgenomen dat het bestuur jaarlijks de uitvoeringskosten monitort en evalueert. De AFM benadrukt het belang van vergelijking in context die ook van meerwaarde is voor de verantwoording in het jaarverslag. De Pensioenfederatie gebruikt de term “gedegen benchmark”. Dit is een vergelijking met pensioenfondsen (peergroep en universum) waarbij niet alleen wordt gekeken naar het kostenniveau, maar waarbij rekening wordt gehouden met de belangrijkste factoren die het kostenniveau verklaren maar ook wat hier tegenover staat zoals (lange termijn) rendementen, serviceniveau en complexiteit van de pensioenregeling. Zo kan een pensioenfondsbestuur beoordelen of de kosten passend zijn gegeven het beleid, de risico's, de schaal en de dienstverlening van het fonds. Een toelichting in de trend van “onze kosten zijn lager dan het gemiddelde van de pensioensector” volstaat dan ook niet.

2. Heeft Verantwoordingsorgaan of Belanghebbendenorgaan een oordeel gegeven over de uitvoeringskosten?

Op basis van het amendement van Van Beukering-Huijbregts en Ceder (Kamerstuk 36 067, nr. 136) is het noodzakelijk dat het in het jaarverslag het VO/BO de bevindingen rapporteert. Voor een inhoudelijk deugdelijk oordeel is vergelijkings- en contextinformatie noodzakelijk; gedegen benchmarking biedt daarvoor een sterke grondslag.

3. Zijn de vooraf veronderstelde kosteneffecten van de transitie daadwerkelijk gerealiseerd, en hoe legt het bestuur afwijkingen uit?

Om deze vraag te beantwoorden is een consistente nulmeting over het laatste representatieve verslagjaar vóór invaren, gevolgd door een meting na invaren, bestuurlijk waardevol. Dit is geen voorgeschreven controleobject, maar kan wel relevante context bieden bij significante mutaties en bij toelichtingen in het bestuursverslag.

3. Een samenhangend, maar juridisch gedifferentieerd normenkader

De relevante bronnen verschillen in status en reikwijdte. Juist daarom is een zorgvuldige beschrijving in Handreiking 1144 wenselijk.

3.1 Pensioenwet en onderliggende regelgeving

De Pensioenwet en het Besluit uitvoering Pensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenregeling bevatten voorschriften voor informatie over administratieve uitvoeringskosten, kosten van vermogensbeheer en transactiekosten. Deze wettelijke voorschriften vormen het uitgangspunt voor correcte en uniforme openbaarmaking. Onder Wtp is het amendement van Van Beukering-Huijbregts en Ceder (Kamerstuk 36 067, nr. 136) van kracht geworden. Zie verder hoofdstuk 8.

3.2 RJ 610 Pensioenfondsen

RJ 610 is het sectorspecifieke verslaggevingskader voor pensioenfondsen. Voor de jaarrekeningcontrole is het relevant voor de presentatie, waardering en toelichting van posten en voor de samenhang tussen jaarrekening, bestuursverslag en overige gegevens. RJ 610 bevat geen algemene verplichting om aan een kostenbenchmark deel te nemen. Het kader maakt wél duidelijk dat de verslaggeving van pensioenfondsen sectorspecifieke informatiebehoeften kent en dat de externe accountant de toepasselijke verslaggevingsvereisten in zijn controle betreft.

De relatie met benchmarking moet daarom zorgvuldig worden geformuleerd: niet als norm uit RJ 610 zelf, maar als mogelijke aanvullende informatiebron wanneer het bestuur benchmarkinformatie inzet om in het bestuursverslag ontwikkelingen of keuzes te onderbouwen. De accountant kan deze informatie dan tegenkomen bij zijn werkzaamheden ten aanzien van de jaarrekening en de overige informatie.

3.3 Aanbevelingen Uitvoeringskosten

De Aanbevelingen Uitvoeringskosten vormen sectorale zelfregulering met een comply-or-explain-karakter, ingebed in een breder stelsel van wettelijke rapportageverplichtingen, jaarverslaggeving en toezicht. Zij beogen eenduidige definities, volledige rapportage en vergelijkbaarheid. Zelfregulering betekent dus niet dat de inhoud voor governance en verantwoording vrijblijvend of zonder betekenis is.

De Pensioenfederatie past op de Aanbevelingen een comply-or-explain-benadering toe: wanneer een pensioenfonds een aanbeveling niet volgt, wordt verwacht dat het in het jaarverslag motiveert waarom daarvan wordt afgeweken. De Aanbevelingen zijn daarmee niet gelijk te stellen aan een wettelijke bepaling, maar evenmin aan een vrijblijvende handreiking die een pensioenfonds zonder nadere motivering terzijde kan schuiven.

De Aanbevelingen vragen niet alleen om cijfers, maar om het in perspectief plaatsen daarvan. Vergelijkbaarheid is daarbij een noodzakelijke voorwaarde voor gedegen benchmarking. Tegelijk moet Handreiking 1144 helder blijven over de formele status: de Aanbevelingen zijn niet op zichzelf een wettelijke controlemaatstaf.

3.4 Code Pensioenfondsen 2024

Norm 6 van Code Pensioenfondsen 2024 verlangt dat het pensioenfonds een visie heeft op de kwaliteit van de uitvoering van de pensioenregeling en het daarbij behorende kostenniveau. Het pensioenfonds monitort kwaliteit en kosten en evalueert deze jaarlijks. Daarmee wordt de relatie tussen kwaliteit, kosten en bestuurlijke keuzes expliciet een governancevraagstuk.

3.5 De verantwoordingsketen

De samenhang kan als volgt worden weergegeven:

Correcte cijfers	Vergelijkbaarheid	Benchmark en context	Bestuurlijke evaluatie	Verantwoording en oordeel
------------------	-------------------	----------------------	------------------------	---------------------------

4. AFM: kosten moeten worden verklaard, niet alleen vermeld

De AFM publiceerde op 1 april 2021 de uitkomsten van haar analyse van 166 jaarverslagen over 2019. Van de onderzochte fondsen hadden 90 de gemaakte kosten niet op de juiste wijze in het jaarverslag opgenomen. In een op de vijf jaarverslagen ontbrak bepaalde verplichte kosteninformatie geheel. Ook de verklarende toelichting was vaak beperkt.

Tegelijkertijd formuleerde de AFM onder de tussenkop ‘Hogere kosten kunnen goede redenen hebben’ dat bovengemiddelde kosten bijvoorbeeld kunnen samenhangen met een hoger serviceniveau. De AFM noemde onder meer persoonlijk contact, klachtenafhandeling, complexere beleggingen, risicospreiding en het nastreven van hogere rendementen als mogelijke verklaringen.

Volgens de AFM legde nog geen kwart van de fondsen een relatie tussen kosten en serviceniveau of complexiteit van de regeling en maakte minder dan een derde duidelijk hoe vermogensbeheerkosten samenhangen met risico en rendement. Deze bevindingen ondersteunen twee conclusies:

- correcte kostencijfers zijn noodzakelijk, maar niet voldoende voor goede verantwoording;
- een hoger kostenniveau kan pas verantwoord worden beoordeeld wanneer relevante oorzaken en de daartegenover staande kwaliteit, service, risico's en resultaten worden betrokken.

5. Wat onder gedegen benchmarking moet worden verstaan

Gedegen benchmarking is geen ranglijst van goedkoop naar duur. Zij vergelijkt volgens consistente definities, selecteert relevante peers, volgt ontwikkelingen in de tijd en betreft de kenmerken en beleidskeuzes die kosten mede bepalen.

Domein	Voorbeelden van verklarende factoren	Wat daarnaast moet worden beoordeeld
Pensioenbeheer	Schaal; samenstelling deelnemersbestand; complexiteit pensioenregeling; aantal regelingen; aantal aangesloten ondernemingen; serviceniveau; keuzebegeleiding; mutaties; uitvoeringsmodel; uitbesteding; aantal binnenkomende en uitgaande overdrachten; doorbelasting van algemene kosten aan vermogensbeheer	Kwaliteit en tijdigheid van dienstverlening; bereikbaarheid; deelnemerstevredenheid; fout- en klachtontwikkeling; gerealiseerde verbeteringen.

Domein	Voorbeelden van verklarende factoren	Wat daarnaast moet worden beoordeeld
Vermogensbeheer	Assetallocatie; actief/passief; mandaten of fondsen; alternatieve beleggingen; overlays; performance fees; schaal; uitvoeringsstructuur.	Rendement en risico over passende termijnen; beleggingsdoelstellingen; risicospreiding; implementatie-kwaliteit; netto toegevoegde waarde.
Transitie	Eenmalige implementatiekosten; dubbele systemen; datakwaliteit; advies; deelnemerscommunicatie; nieuwe processen; hercontractering.	Realisatie ten opzichte van begroting en businesscase; structurele besparingen of stijgingen; verschillen vóór en na invaren.

6. Relevantie voor de externe accountant

Handreiking 1144 maakt terecht onderscheid tussen de reguliere controle volgens de NV COS en specifieke verplichtingen uit toezichtregelgeving. Paragraaf 2 van het consultatiedocument verwijst onder meer naar Standaard 250. De handreiking benadrukt ook dat niet elke toezichtnorm automatisch tot aanvullende controlewerkzaamheden leidt.

Binnen die afbakening kan benchmarkinformatie relevant worden wanneer:

- het bestuur benchmarkuitkomsten gebruikt voor de jaarlijkse evaluatie van kwaliteit en kosten;
- het bestuursverslag verklaringen bevat voor significante kostenmutaties of afwijkingen;
- de accountant opvallende ontwikkelingen signaleert die vervolgvragen rechtvaardigen;
- de benchmark deel uitmaakt van stukken voor bestuur, intern toezicht of VO/BO;
- de consistentie van de overige informatie met de jaarrekening en met tijdens de controle verkregen kennis wordt beoordeeld.

Mogelijke functies van onafhankelijke benchmarkinformatie zijn dan:

- signaalfunctie: ongebruikelijke ontwikkelingen of posities zichtbaar maken;
- contextfunctie: verschillen relateren aan schaal, regeling, service, uitvoering en beleggingen;
- vraagfunctie: gerichte vragen aan bestuur, uitvoerder of vermogensbeheerder ondersteunen;
- consistentiefunctie: bezien of bestuurlijke verklaringen aansluiten op andere beschikbare informatie;
- tijdreeksfunctie: structurele trends onderscheiden van eenmalige transitie-effecten.

De accountant hoeft de benchmark daarmee niet zelf te reproduceren en geeft zonder afzonderlijke opdracht geen assurance over de benchmark. De betrouwbaarheid en relevantie van de informatie worden beoordeeld in het licht van het doel waarvoor zij wordt gebruikt en de werkzaamheden die de accountant uitvoert. De wettelijke oordeelsvorming door VO/BO versterkt deze relevantie. Het oordeel van het VO/BO over het door het bestuur gevoerde beleid en de reactie van het bestuur worden in het bestuursverslag opgenomen en kunnen daarmee onderdeel uitmaken van de andere informatie waarop NV COS 720 ziet. De accountant leest deze andere informatie en overweegt daarbij of sprake is van materiële inconsistenties met de jaarrekening of met de kennis die tijdens de controle is verkregen. Dit betekent niet dat de accountant afzonderlijke assurance verstrekt over het oordeel van het VO/BO, de bestuursreactie of een daarbij gebruikte benchmark. De samenhang met de jaarrekening, het bestuursverslag en de werkzaamheden van de accountant op grond van NV COS 720 maakt een expliciete vermelding van uitvoeringskosten en de eventuele onderbouwing daarvan door middel van gedegen benchmarking in NBA Handreiking 1144 echter wel passend.

7. Relevantie voor de interne auditfunctie

De interne auditfunctie evalueert onder meer de adequaatheid en doeltreffendheid van interne controlemechanismen en andere procedures en maatregelen voor een beheerste en integere bedrijfsvoering, inclusief uitbestede werkzaamheden. Kostenbeheersing, datakwaliteit, uitbesteding en de betrouwbaarheid van managementinformatie raken deze verantwoordelijkheid.

De interne auditfunctie kan daarom, afhankelijk van risicoanalyse en auditplan, aandacht besteden aan de totstandkoming van kosteninformatie, de aansluiting op administraties en uitbestedings-rapportages, de governance rond kostentoerekening en het gebruik van benchmarkinformatie in besluitvorming. Ook hier geldt: de benchmark is niet automatisch het auditobject, maar kan aanwijzingen geven voor processen of beheersmaatregelen die nader onderzoek verdienen.

8. De wettelijke rol van VO/BO bij uitvoeringskosten

De primaire verantwoordelijkheid voor beleid, verslaggeving en verantwoording ligt bij het pensioenfondsbestuur. Het bestuur moet kunnen uitleggen of het kostenniveau past bij de gekozen kwaliteit van uitvoering, dienstverlening, regeling, beleggingsbeleid en uitbestedingsmodel.

De Wtp heeft de rol van het verantwoordingsorgaan en belanghebbendenorgaan bij uitvoeringskosten expliciet versterkt. Het gewijzigde amendement-Van Beukering-Huijbregts/Ceder (Kamerstukken II 2022/23, 36 067, nr. 136) voegde aan de wettelijke oordeelsvorming toe dat deze ook ziet op de keuzes die van invloed zijn op de uitvoeringskosten en dat het oordeel in ieder geval een oordeel over de gemaakte uitvoeringskosten omvat. Het amendement is op 20 december 2022 unaniem aangenomen.

Volgens de toelichting informeert het bestuur het VO/BO onder andere aan de hand van het bestuursverslag over de kosten van het fonds, waaronder kosten van externe inhuur en de gevolgen daarvan voor deelnemers en gepensioneerden. Het oordeel van VO/BO en de reactie van het bestuur worden vervolgens in het bestuursverslag opgenomen en met de deelnemers gedeeld. De indieners merkten bovendien op dat het bestuur er goed aan doet het VO/BO vroegtijdig te betrekken, zodat het orgaan kan meepraten voordat kosten worden gemaakt.

Deze wettelijke opdracht kan alleen inhoudelijk betekenis krijgen wanneer het VO/BO beschikt over een deugdelijke grondslag voor zijn oordeel. Alleen een overzicht van absolute kostencijfers is daarvoor onvoldoende.

Het VO/BO moet ten minste kunnen beschikken over:

- volledige en volgens consistente definities opgestelde kostencijfers;
- een vergelijking met voorgaande jaren, begroting en passende peers;
- een verklaring van materiële afwijkingen en relevante kostendeterminanten;
- inzicht in de relatie tussen kosten, kwaliteit, serviceniveau, risico en rendement;
- informatie over de gevolgen van de kosten voor deelnemers en gepensioneerden;
- de opvolging die het bestuur geeft aan eerdere bevindingen en oordelen.

Onafhankelijke benchmarking is niet door het amendement als wettelijk verplicht instrument voorgeschreven. Zij kan echter wel een belangrijke bouwsteen zijn voor een controleerbare, vergelijkbare en voldoende diepgaande oordeelsvorming. Zonder een dergelijke informatiebasis dreigt het wettelijk verlangde oordeel te blijven steken in een reactie op kale kostencijfers, terwijl juist de redelijkheid en verklaring van die kosten moeten kunnen worden beoordeeld.

Een onafhankelijke gedegen benchmark kan daarom de hele verantwoordingsketen ondersteunen:

- Bestuur: monitoring, jaarlijkse evaluatie, besluitvorming en onderbouwing van het bestuursverslag.
- VO/BO: het wettelijk vereiste oordeel over de gemaakte uitvoeringskosten en over keuzes die deze kosten beïnvloeden.
- Intern toezicht: toezicht op governance, beheersing, uitbesteding en evenwichtige afwegingen.
- Interne auditfunctie: risicosignalering en evaluatie van processen en beheersing.
- Externe accountant: professionele oordeelsvorming en beoordeling van relevante overige informatie binnen de opdracht.

9. Onafhankelijkheid en kwaliteit van benchmarking

9.1. Voorwaarden voor betrouwbare benchmarking

Voor geloofwaardige relatieve beoordeling is onafhankelijkheid van groot belang. Normstelling, belangenbehartiging, gegevensverzameling, analyse en beoordeling moeten zodanig zijn ingericht dat rolvermenging wordt voorkomen of transparant wordt beheerst.

De Pensioenfederatie vervult een legitieme rol als sectororganisatie en normsteller van de Aanbevelingen. Voor de onafhankelijke vergelijking van individuele fondsen is het echter wenselijk dat duidelijk is wie de methodiek bepaalt, wie gegevens valideert, welke belangen bestaan, hoe peers worden gekozen en hoe hoor en wederhoor plaatsvindt.

Handreiking 1144 hoeft geen benchmarkleveranciers te erkennen of methodieken voor te schrijven. Zij kan wel wijzen op kwaliteitskenmerken van informatie die in de verantwoordingsketen wordt gebruikt:

- duidelijke en stabiele definities;
- aansluiting op controleerbare brongegevens;
- transparante methodiek en peerselectie;
- voldoende dekking en representativiteit;
- onderscheid tussen feiten, normalisaties, aannames en conclusies;
- onafhankelijkheid en transparantie over mogelijke belangen;
- consistentie in de tijd en mogelijkheid tot verklaring van mutaties.

9.2 Lessen uit andere semipublieke sectoren

Ook in andere semipublieke sectoren wordt structurele benchmarking gebruikt als instrument voor transparantie, leren en verantwoording. De woningcorporatiesector kent bijvoorbeeld sinds 2014 de jaarlijkse Aedes-benchmark, waarin prestaties en kosten op verschillende prestatievelden onderling vergelijkbaar worden gemaakt. Ook in de zorgsector worden financiële en andere kengetallen gebruikt om instellingen ten opzichte van vergelijkbare organisaties in perspectief te plaatsen. Bij de verzameling, validatie en analyse van gegevens kunnen daarbij onafhankelijke en gespecialiseerde partijen worden betrokken.

Deze sectoren zijn niet één-op-één vergelijkbaar met de pensioensector. Zij illustreren echter wel een belangrijk beginsel: de waarde van benchmarking neemt toe wanneer organisaties op basis van uniforme definities, uitgangspunten en methodieken worden vergeleken en een substantieel deel van de sector volgens dezelfde meetlat wordt beoordeeld. Daarmee ontstaat een consistente vergelijkingsbasis die niet alleen verschillen zichtbaar maakt, maar ook helpt deze verschillen te verklaren.

Voor pensioenfondsen is dit in het bijzonder relevant. De sector heeft met de Aanbevelingen Uitvoeringskosten uniforme uitgangspunten ontwikkeld voor het rapporteren en in perspectief plaatsen van uitvoeringskosten. Voor een goede beoordeling van die kosten is vervolgens van belang dat de gebruikte benchmark daarop aansluit en voldoende representatief is. Naarmate meer pensioenfondsen volgens dezelfde definities en methodiek worden vergeleken, neemt de zeggingskracht van de vergelijking toe.

Daarbij is onafhankelijkheid van belang. Een onafhankelijke en methodisch consistente benchmark draagt eraan bij dat de vergelijking niet alleen wordt gebruikt om vast te stellen of kosten hoger of lager zijn, maar vooral om te onderzoeken waardoor verschillen ontstaan en of deze kunnen worden verklaard door onder meer schaal, complexiteit, serviceniveau, beleggingsbeleid, risico en rendement.

Een dergelijke sectorbrede vergelijkingsbasis biedt bestuur, VO/BO en intern toezicht een objectiever referentiekader voor de beoordeling en verantwoording van uitvoeringskosten. Daarmee kan benchmarking zich ontwikkelen van een vergelijking van kostencijfers tot een structureel instrument voor monitoring, beoordeling en verantwoording.

9.3 Positie van IBI

Institutional Benchmarking Institute B.V. (IBI) is onafhankelijk van de Pensioenfederatie, pensioen-uitvoerders, vermogensbeheerders, accountantsorganisaties en adviesorganisaties. IBI heeft zijn benchmark specifiek ingericht op de Nederlandse pensioensector en op de definities en informatie-behoefte die voortvloeien uit de Aanbevelingen Uitvoeringskosten. De analyse omvat niet alleen de relatieve kostenpositie, maar ook relevante verklarende factoren en de relatie met onder meer kwaliteit, service, beleggingsbeleid, risico en rendement.

De IBI-benchmarkmethodiek is niet uitsluitend vanuit IBI ontwikkeld, maar is tot stand gekomen in nauwe samenwerking met een klankbordgroep van Nederlandse pensioenfondsen, bestaande uit PFZW, Pensioenfonds Vervoer, Pensioenfonds TNO, Pensioenfonds Randstad, PNO Media en PME. Daarmee is vanaf de ontwikkeling nadrukkelijk aangesloten bij de praktijk, informatiebehoefte en bestuurlijke vraagstukken van pensioenfondsen. Daarnaast heeft KPMG een Visiedocument opgesteld waarbij de door IBI ontwikkelde benchmarkrapportage is beoordeeld.

De combinatie van inhoudelijke betrokkenheid vanuit de pensioensector en een externe beoordeling van de rapportages heeft bijgedragen aan een methodiek die is gericht op een onafhankelijke, consistente en gedegen vergelijking van uitvoeringskosten, waarbij niet alleen het kostenniveau maar juist ook de verklarende context centraal staat.

IBI onderscheidt zich naar eigen inzicht door de combinatie van: onafhankelijkheid van sectorbelangen, aansluiting op alle kostencategorieën uit de Aanbevelingen Uitvoeringskosten, analyse van pensioenbeheer én vermogensbeheer, verklarende context en vergelijking binnen het Nederlandse pensioenfondsenuniversum.

Sinds de start van de IBI-benchmark in 2014 zijn 79 verschillende Nederlandse pensioenfondsen gebenchmarkt, die gezamenlijk ruim 14 miljoen deelnemers vertegenwoordigen. Daaronder bevinden zich 21 van de 25 grootste pensioenfondsen van Nederland.

Deze positie wordt hier transparant vermeld omdat IBI als aanbieder van benchmarking zelf belanghebbende marktpartij is en daarmee ook een zakelijk belang bij dit onderwerp heeft. De voorliggende reactie is echter primair ingegeven door de inhoudelijke expertise en jarenlange ervaring van IBI met het vergelijken, analyseren en verklaren van uitvoeringskosten binnen de Nederlandse pensioensector. Het verzoek aan de NBA blijft nadrukkelijk aanbiederneutraal: benoem kwaliteits- en onafhankelijkheidscriteria voor gedegen benchmarkinformatie, zonder een specifieke leverancier of methodiek voor te schrijven.

10. Een meerjarig referentiekader

Het jaar 2025 is voor veel pensioenfondsen het laatste volledige verslagjaar onder het oude stelsel. Voor fondsen die later invaren kan een ander jaar een passend referentiepunt zijn. Een beoordeling op basis van uitsluitend één jaar vóór en één jaar na het invaren kent echter beperkingen. Jaarlijkse fluctuaties kunnen dan ten onrechte worden toegeschreven aan de transitie.

Een betrouwbaarder beeld ontstaat wanneer meerdere verslagjaren vóór het invaren worden betrokken en de benchmark na het invaren jaarlijks volgens een consistente methodiek wordt voortgezet. Daarmee ontstaat een meerjarige reeks waarin structurele ontwikkelingen beter kunnen worden onderscheiden van incidentele effecten.

Daarbij kunnen onder meer worden gevolgd:

- pensioenbeheer-, vermogensbeheer- en transactiekosten;
- de gebruikte definities en toerekeningen;
- regeling-, service-, schaal- en uitvoeringskenmerken;
- assetallocatie, uitvoeringsvorm en andere relevante beleggingskeuzes;
- verwachte en gerealiseerde eenmalige en structurele effecten van de transitie.

Na het invaren kan vervolgens jaarlijks worden beoordeeld welke mutaties zijn opgetreden, of vooraf uitgesproken verwachtingen zijn uitgekomen, welke verschillen structureel of tijdelijk zijn en waardoor deze kunnen worden verklaard.

Benchmarking ontwikkelt zich daarmee van een nulmeting rondom het invaarmoment tot een structureel instrument voor monitoring, beoordeling en verantwoording. Deze consistente meerjarige vergelijking versterkt de bestuurlijke verantwoording en biedt bestuur, governance-organen en accountant beter gestructureerde context.

11. Concrete aanbevelingen aan de NBA

1. Neem uitvoeringskosten en kostenverantwoording op als afzonderlijk aandachtspunt in de toelichting bij de controle van de jaarrekening en/of in de themalijst pensioenfonds.
2. Duid de verschillende status van Pensioenwet en onderliggende regelgeving, RJ 610, de Aanbevelingen Uitvoeringskosten en Code Pensioenfondsen, en beschrijf hun inhoudelijke samenhang.
3. Benoem dat correcte kostencijfers moeten worden onderscheiden van de bestuurlijke beoordeling of verklaring van het kostenniveau.
4. Benoem dat hogere kosten niet per definitie ondoelmatig zijn en dat context nodig is om relevante vervolgvragen te stellen.
5. Verduidelijk dat onafhankelijke gedegen benchmarking een relevante aanvullende informatiebron is wanneer deze door bestuur of governance-organen wordt gebruikt of relevant is voor de overige informatie.
6. Maak expliciet dat benchmarking zonder afzonderlijke opdracht geen zelfstandig assurance-object is en dat de accountant geen doelmatigheidsoordeel over het fonds afgeeft.
7. Neem in de themalijst vragen op over jaarlijkse monitoring en evaluatie van kwaliteit en kosten, de gebruikte vergelijkingsinformatie en de opvolging van uitkomsten.
8. Benoem enerzijds expliciet het door amendement-Van Beukering-Huijbregts/Ceder ingevoerde wettelijke oordeel van VO/BO over de gemaakte uitvoeringskosten en de gedegen benchmarking rapportage als voorgestelde deugdelijke informatiegrondslag anderzijds.
9. Vraag aandacht voor een consistente vergelijking vóór en na invaren, inclusief verklaring van eenmalige en structurele effecten.
10. Benoem kwaliteitskenmerken van benchmarkinformatie zonder een aanbieder of methodiek voor te schrijven.

12. Tekstvoorstel voor opname in Handreiking 1144

Voorgesteld wordt om na paragraaf 4.4 ‘Controle jaarrekening’, dan wel als toelichting in Bijlage 1 ‘Themalist pensioenfondsen’, een passage met de volgende strekking op te nemen:

Uitvoeringskosten, kostenverantwoording en gedegen benchmarking

Het pensioenfonds rapporteert op grond van de toepasselijke wet- en regelgeving en verslaggevings-voorschriften over uitvoeringskosten. Daarnaast zijn sectorale aanbevelingen en governancenormenten relevant voor de wijze waarop het bestuur de kosten monitort, jaarlijks evalueert en in het bestuursverslag toelicht en verantwoordt.

Een vergelijking van uitsluitend het kostenniveau met een gemiddelde of met andere pensioenfondsen is voor een inhoudelijke beoordeling van de uitvoeringskosten onvoldoende. Verschillen in kosten kunnen immers samenhangen met onder meer schaal, deelnemerspopulatie, complexiteit van de pensioenregeling, serviceniveau, uitvoeringsmodel, beleggingsbeleid, assetallocatie, risico en rendement.

Om te voorkomen dat uit een vergelijking van kostenniveaus onjuiste of onvolledige conclusies worden getrokken, is het van belang dat bij de beoordeling van de uitvoeringskosten niet alleen wordt gekeken naar hoe hoog de kosten zijn, maar ook naar waardoor verschillen worden veroorzaakt en wat tegenover het kostenniveau staat.

Gedegen benchmarking, waarbij relevante fondskenmerken, beleidskeuzes en verklarende factoren in de vergelijking worden betrokken, biedt daarvoor een deugdelijk referentiekader. Een dergelijke benchmark ondersteunt het bestuur bij het monitoren, evalueren, verklaren en verantwoorden van de uitvoeringskosten en is tevens relevant voor het oordeel dat het verantwoordingsorgaan of belanghebbendenorgaan over de gemaakte uitvoeringskosten.

Wanneer het bestuur bij deze evaluatie of toelichting gebruikmaakt van benchmarkinformatie, kan de externe accountant, afhankelijk van de aard en omstandigheden van de opdracht en zijn professionele oordeelsvorming, kennisnemen van deze informatie. Benchmarkinformatie kan behulpzaam zijn bij het signaleren en in perspectief plaatsen van opvallende kostenontwikkelingen en bij het begrijpen en beoordelen van de door het bestuur in het bestuursverslag gegeven verklaringen.

Benchmarkinformatie vormt niet zonder meer een zelfstandig assurance-object en impliceert niet dat de externe accountant een oordeel geeft over de doelmatigheid of relatieve kostenpositie van het pensioenfonds. Indien de benchmarkinformatie relevant is voor het bestuursverslag of andere overige informatie, betreft de accountant deze overeenkomstig de toepasselijke controlestandaarden en de omstandigheden van de opdracht.

Belang onder de Wet toekomst pensioenen

Onder de Wet toekomst pensioenen neemt het belang van een adequate kostenverantwoording verder toe. Kosten die aan deelnemers worden toegerekend werken door in de ontwikkeling van het voor hen persoonlijk gereserveerde pensioenvermogen. Voor deelnemers wordt daarmee steeds zichtbaarder welke invloed kosten hebben op hun pensioenresultaat.

Deze grotere transparantie vergroot tegelijkertijd het belang van een juiste toelichting. Volledig zichtbare en op zichzelf juiste kostencijfers kunnen zonder voldoende context alsnog tot onvolledige of onjuiste conclusies leiden.

Juist daarom is het onder de Wtp van belang dat pensioenfondsen hun uitvoeringskosten niet uitsluitend rapporteren, maar deze ook vergelijken, verklaren, evalueren en verantwoorden. Gedegen benchmarking biedt daarbij het referentiekader waarmee het bestuur inzichtelijk maakt hoe het kostenniveau zich verhoudt tot vergelijkbare pensioenfondsen en welke fondskenmerken en beleidskeuzes verschillen verklaren.

13. Voorstel voor aanvullende vragen in de themalist

Thema	Mogelijke vraag
Normenkader	Welke wettelijke, verslaggevings-, sectorale en governancekaders hanteert het fonds voor rapportage en verantwoording over uitvoeringskosten?
Datakwaliteit	Hoe worden volledigheid, classificatie, toerekening en aansluiting van pensioenbeheer-, vermogensbeheer- en transactiekosten geborgd?
Jaarlijkse evaluatie	Hoe geeft het bestuur invulling aan de jaarlijkse monitoring en evaluatie van kwaliteit en kosten?
Context	Welke factoren gebruikt het bestuur om het kostenniveau en significante mutaties te verklaren?
Benchmark	Wordt onafhankelijke benchmarkinformatie gebruikt; zo ja, voor welk doel, met welke peers en welke kwaliteitswaarborgen?
Governance	Hoe worden VO/BO en intern toezicht geïnformeerd over kosten, kwaliteit, vergelijkingen en opvolging?
Oordeel VO/BO	Beschikt het VO/BO over voldoende betrouwbare, vergelijkbare en verklarende informatie om het wettelijk vereiste oordeel over de gemaakte uitvoeringskosten deugdelijk te onderbouwen?
Wtp	Welke nulmeting en verwachtingen zijn vastgelegd en hoe worden werkelijke kosten vóór en na invaren vergeleken?
Verslaggeving	Sluiten verklaringen in het bestuursverslag aan op de jaarrekening, managementinformatie en andere aan de accountant bekende informatie?

14. Slot

De pensioensector heeft belangrijke stappen gezet in het uniformeren en openbaar maken van uitvoeringskosten. De volgende stap is dat fondsen de cijfers aantoonbaar gebruiken om verschillen te begrijpen, kwaliteit en kosten gezamenlijk te evalueren en daarover overtuigend verantwoording af te leggen.

De actualisatie van Handreiking 1144 biedt een passend moment om die ontwikkeling zichtbaar te maken. Niet tot assurance-object te verheffen, maar door te erkennen dat onafhankelijke benchmarkinformatie relevant is binnen de informatieomgeving waarin bestuur, governance-organen, interne auditfunctie en externe accountant hun eigen verantwoordelijkheid uitoefenen.

Ik verzoek de NBA daarom de voorgestelde passage en aanvullingen op de themalijst in de definitieve handreiking te verwerken.

Eric J.F. Veldpaus RA

Founder & Managing Director
Institutional Benchmarking Institute B.V. (IBI)

Email:

Tel:

Bronnen en noten

1. Koninklijke NBA, Consultatiedocument NBA-Handreiking 1144, 'Specifieke verplichtingen vanuit de toezichtwet- en regelgeving voor de interne auditfunctie en de externe accountant bij pensioenfondsen', 21 juli 2026.
2. Koninklijke NBA, projectpagina actualisatie Handreiking 1144; consultatieperiode 21 juli tot en met 2 september 2026.
3. Pensioenwet en Besluit uitvoering Pensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenregeling, actuele tekst voor de rapportage- en governancebepalingen.
4. Raad voor de Jaarverslaggeving, Richtlijn 610 Pensioenfondsen, toepasselijke jaareditie; zie tevens RJ-Uiting 2024-16 en RJ-Uiting 2025-8 voor recente aanpassingen in verband met de Wtp en wetswijzigingen.
5. Pensioenfederatie, Aanbevelingen Uitvoeringskosten, actuele editie.
6. Pensioenfederatie en Stichting van de Arbeid, Code Pensioenfondsen 2024, in het bijzonder norm 6.
7. Autoriteit Financiële Markten, 'Pensioenfondsen te weinig transparant over kosten' en het bijbehorende rapport 'Meer aandacht nodig voor de verantwoording van kosten door pensioenfondsen', 1 april 2021.
8. NV COS 250, Het in aanmerking nemen van wet- en regelgeving bij een controle van financiële overzichten; NV COS 720, De verantwoordelijkheden van de accountant met betrekking tot andere informatie; en, waar relevant, NV COS 610, Gebruikmaken van de werkzaamheden van interne auditors.
9. Pensioenwet, artikel 115a, voor de taak en oordeelsvorming van het verantwoordingsorgaan; voor het belanghebbendenorgaan gelden de toepasselijke bepalingen van de Pensioenwet en het fondsmodel.
10. Kamerstukken II 2022/23, 36 067, nr. 136, gewijzigd amendement-Van Beukering-Huijbregts/Ceder over een oordeel van het VO/BO over uitvoeringskosten; unaniem aangenomen op 20 december 2022.
11. Aedes, Aedes-benchmark, informatie over de jaarlijkse prestatievergelijking van woningcorporaties, geraadpleegd september 2026.
12. CBS en Ministerie van VWS, Financiële kengetallen zorginstellingen 2024, benchmark van financiële prestaties van vergelijkbare zorginstellingen.